

Par ebreju saknēm Latvijā, reliģisko un sadzīvisko šīs tautas dzīvē, ebreju kopienu un antisemitisma izpausmēm mūsu sabiedrībā domās dalījās Rīgas un Latvijas virsrabīns NATANS BARKANS un Latvijas ebreju kopienas vadītājs GRIGORIJS KRUPŅIKOVŠ. No "LA" sarunā piedalījās valdes priekšsēdētājs VOLDEMĀRS KRUSTIŅŠ, galvenais redaktors VIESTURS SERDĀNS un žurnāliste VITA KRAUJA.

V. Krustiņš: — Kas ir ebreju kopiena Latvijā?

N. Barkans: — Ebreji Rīgā un Latvijā atšķiras no mūsu ļaudīm citās pilsētās un valstīs. Kaut arī abu okupāciju laikā izkroploja visas tautas un tie sevišķi mūsējo, ebreju tautu, vienā ziņā varam būt lepnī. Nekur nav tāda saprašanās kā starp mums, ebreju kopienā un reliģiskajā draudzē.

G. Krupņikovs: — Tā ir viena kopa, viena ģimene jau vairākus gadu tūkstošus. Mums ir dažāds vecums, dažādi reliģiskie uzskati, rabīns ir ticīgs cilvēks, es ne...

N. Barkans: — Ne jau nu pavisam neticīgs.

G. Krupņikovs: — Jā, bet aktīvi es reliģijā tomēr neesmu iesaistījies. Taču sadarbība mums ir ideāla.

N. Barkans: — Ja būs draudzība, būs arī miers. Ne tikai pie mums, bet visā pasaulē. Es gribu pieminēt divus vīrus, kuri ļoti daudz darījuši ebreju reliģiskās draudzes labā arī visus padomju gadus. Tas ir ebreju reliģiskās draudzes priekšsēdētājs Zalams Jofe un viņa vietnieks Emīls Freidmans.

G. Krupņikovs: — Ebreji vienā ziņā ir divaina tauta. Ja jūs Amerikā pateiksit — mana tautība ir ebrejs —, neviens to nesapratis. Viņi sapratis, ja teiksit — mana ticība, mana reliģija ir ebrejs. Mēs ar šo izpratni saskārmies, kad runājām par pirmskara organizāciju ipašumu atdošanu. Ebreju dzīvē vairākus gadu tūkstošus tikpat kā nav bijusi starpība starp reliģisko un sabiedrisko. Kaut vai pirmskara Latvijā. Laikam bija tikai divas ebreju organizācijas, kuras bija klaji ateistiskas. Zināmākā bija "Arbeiterheim" — Strādnieku nams Tērbatas ielā, kur tagad atrodas 40. vidusskola. Tur klaji deklarēja — mēs esam ateisti. Bet visur citur sabiedriskais bija cieši savijies ar reliģisko. Kaut vai, piemēram, ebreju slimnīcā. Ēdienus gatavoja pēc visām ebreju tradīcijām? Gatavoja. Zēniem attiecīgo daļu apgrēpa? Apgrēpa. Iekšā neliela telpa lūgšanām, mazā sinagoga, bija? Bija. Apbedīja pēc visām ebreju tradīcijām? Tieši tā. Veco ļaužu patversmē absolūti tas pats. Židu lētos ēdienus gatavoja simtprocentīgi pēc visām ļoti striktām reliģiskām tradīcijām. Kas bija sabiedrības vadītājs visās mazās pilsētīnās? Rabīns. Viņš bija kopienas un draudzes vadītājs kā Ludzā, Krāslavā, Vitebskā, kur vien gadu tūkstošiem bijušas ebreju kopienas. Šo kopienu galva bija rabīns. Dažus gadus pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas Rīgā vairākkārt bijis Dānijas galvenais rabīns Melhīors. Starp citu, 1991. gadā viņš atlidoja uz Rīgu 14. janvārī. Zinādam, ka Viļņā asinis jau izlietas, ka Rīga ir barikadēta, nupat, nupat arī Latvijas galvaspilsētā kaut kas var sākties. Viņš vienkārt vēlējās šajā kritiskajā brīdī būt šeit. Melhīors ir Dānijas galvenais rabīns septītajā paaudzē. Viņa vārds šajā zemē komentārus neprasa, vienalga, ebrejs vai dānis to dzirdētu. Rabīns ir cilvēks, pie kura kopiena vienmēr griežas kā ar nosacīti reliģiskajiem, tā arī praktiskiem, sadzīviskiem jautājumiem. Tas ir cilvēks, kurš organizē kāzas, bēres, dzīvi. Viņš ir tā pirmā autoritāte.

N. Barkans: — Un no kurienes Latvijā nāk visi lielākie cilvēki? No mazām pilsētīnām. Ar ebrejiem tāpat. Un jo mazāka pilsētīņa, jo rabīns lielāks.

G. Krupņikovs: — Jūs jautājat — kādā šobrīd ir ebreju kopiena Latvijā? Ja salīdzinām ar Zviedriju, Dāniju, Somiju, Igauniju un Lietuvu, tad Baltijas jūras valstīs Rīgas ebreju kopiena, izņemot vienīgi Sanktpēterburgu, ir vislielākā. Kopienā atjaunoja 1988. gadā, kad tika organizēta Latvijas ebreju kultūras biedrība. Šis nosaukums gan ebreju vēsturē ir ļoti divains. Masveidīgi tas

pirmo reizi parādījās astoņdesmito gadu beigās. Tika dibinātas Igaunijas ebreju kultūras biedrība, Moldāvijas ebreju kultūras biedrība... Patiesībā likumdošana neļāva veidot ebreju kopienas, tad nu veidojās ebreju kultūras biedrības. Vienmēr, arī padomju gados, ir pastāvējuši ebreju reliģiskā draudze. Kā zināms, tīri politiskos nolūkos baznīcā atļāva mazliet darboties, lai pasaulē nevarētu trokšņot, ka savienībā, lūk, galīgi nav reliģiskās brīvības. Bet draudzi, kā arī baznīcas ārkārtīgi cieši uzraudzīja Reliģisko lietu komiteja, kas tā pati čeka vien bija.

N. Barkans: — Un ebreju reliģiskās draudzes novēroja it sevišķi. Es atgriezos Rīgā 1989. gadā un biju pirmais savienībā, kurš sāka drukāt ebreju literatūru.

G. Krupņikovs: — Par latviešu valodas mācīšanu kriminālsods nedraudēja. Par ievirītu vai ebreju vēstures mācīšanu PSRS laikos Latvijā ne tik daudz, bet kādā Sverdlovskā varēja dabūt pat pāris gadus cietumā. Jo tas, lūk, automātiski skaitījās cionisma, antisovetskaja propaganda un tamlīdzīgi. Nesen tikos ar cilvēku, kurš astoņdesmitajos gados kā students pirmo reizi aizgāja uz puspagrīdē darbojošos jūdaisma studiju centru. Nākamajā rītā viņu izsauca uz dekanātu. Sīkburžuāziskais nacionālisms netika pieņemts, bet ebreju nacionālisms jau bija piekārt lielāks ļaunums — cionisms, pasaules ienaidnieks, tikpat slikts kā fašisms. Vēl viens padomju spirituālā holokausta piemērs. Neviens holokausta masu kaps Padomju Savienībā netika apzīmēts kā ebreju masu kaps. Tur gulēja "nevainīgi padomju pilsoņi", "kara ieslodzītie", "nevainīgi pilsoniskie upuri" un tamlīdzīgi šajā gadījumā absurdi formulējumi. Sešdesmito gadu vidū ebreju aktivistu grupa Rīgā sāka ciņķēt par atļauju panākt kaut jēl kādu kārtību Rumbulā. Un brīnumainā kārtā to atļauju dabūja. Uz kapa akmeņa Rumbulā gan nav rakstīts, ka tie ir nošauto ebreju kapi. Rakstīts: "Nacisma upuriem." Bet dabūt atļauju uzrakstīt šos vārdus ne vien latviešu, krievu, bet arī idišā bija lielāks notikums nekā tikt pie ebreju kultūras biedrības dibināšanas atļaujas astoņdesmito gadu beigās. Sākot ar sešdesmito gadu beigām, Rumbulā katru gadu novembra pēdējā svētdienā notika mitīņš. Šurp uz Latviju sabrauca tie dēvētie "otkazņiki", "refužņiki" vai cionisti aktivisti no visas Padomju Savienības. Jo tas — pirmā masu akcija, kad 1941. gada 30. novembrī Rumbulā apšāva tūkstošiem cilvēku, — notika Rīgā. Padomju laikos šo mitīņu vispirms mēģināja aizliegt, pēcāk padarīja par oficiālu. 1972. gadā sadzina pusmilitāros studentus, kuri nu bija tā "tauta", tad izsauca vienu strādnieku, vienu skolotāju, vienu partijas darbinieku norunāt tās runas. Un viss.

Astoņdesmito gadu beigās izveidoto Latvijas ebreju kultūras biedrību deviņdesmito gadu sākumā mēs pārorganizējām par Rīgas ebreju kopienu. Šobrīd tā laikam ir viena no vislabāk organizētajām ebreju kopienām bijušajā postkomunistiskajā telpā Eiropā. Tas nav rabīna atzinums. Tas nav arī mans atzinums. Šāds uzskats pieder Eiropas ebreju kopienu padomei, kuras izpildkomitejas loceklis esmu arī es. Starp citu, pirmo reizi uz Austrumiem no Parīzes šīs padomes izbraukuma sesija notika Rīgā. Šeit arī pirmo no vienīgo reizi uz Austrumiem no Parīzes notika ebreju kultūras memoriālā fonda kongress (tāds notiek reizi divos gados) 1994. gadā, kuru atklāja Latvijas Valsts prezidents Gunālis Ulmanis. Rīga ir ļoti pazīstama un zināma vieta uz ebreju kartes pasaulē.

N. Barkans: — Rīgā jau noti-

kušas divas starptautiskas konferences 1995. un 1997. gadā "Ebreji mainīgajā pasaulē". Šā gada beigās notiks trešā. Šogad pēc manas iniciatīvas LU atklāja Jūdaikas centru. Mans vietnieks Arje Bekens katru otrdienu tur lasa lekcijas.

G. Krupņikovs: — Tāpat kā normālās ebreju kopienās jebkurā Eiropas valstī mums ir jaunatnes organizācija, veterānu organizācija, holokaustu pārdzīvojušo cilvēku organizācija. Mums ir vienīgā ebreju slimnīca visā postkomunistiskajā telpā. Mums ir skola. Tagad atjaunosim bērnu dārzu. Mums ir bibliotēka, mums ir jaunatnes centrs, kori un ansambļi. Mums diemžēl ir ļoti aktīvs sociālās aprūpes centrs. Diemžēl šel saku tāpēc, ka es labprāt redzētu Latviju tādā ekonomikas attīstības līmenī, lai pensionāri varētu normāli, civilizēti uzturēt paši sevi. Lai viņiem vairāk tiktu tieši dvēseliskā siltuma un centram nevajadzētu tik daudz vēltīt karsto ēdienu un medikamentu piegādei.

Ar aktīvu Rīgas ebreju kopienas, manu personisko un Latvijas bijušo geto ieslodzīto apvienības priekšsēdētāja Aleksandra

maksājam pensijas nedemokrātiskās valstīs dzīvojošiem cilvēkiem. Bet, atvainojiet, Latvija taču kļuva par nedemokrātisku valsti Molotova — Ribentropa pakta rezultātā! Vai šie cilvēki ir vainīgi, ka nacistiskā Vācija ar komunistisko Krieviju vienojās 1939. gadā, pēc tam Jaltā lielvalstis vienojās otru reizi par mūsu atstāšanu komunistiem. Vai tāpēc šie cilvēki ir vainīgi arī pēc komunisma sabrukšanas? Sarunas ar Vācijas valdību vilkās astoņus gadus. Šajā laikā, piemēram, no 140 Rīgā 1991. gadā dzīvojošajiem bijušajiem nometņu iedzīvotājiem tagad dzīvi ir palikuši vairs tikai mazāk par 80. Tātad vai puse ir aizgājuši viņā saulē, neko nesaņemdami. Tajā pašā laikā bijušie leģionāri saņēma Vācijas pensijas! Tas, manuprāt, ir spļāviens sejā geto ieslodzītajiem, jebkuras morāles normu pārkāpums. Vācija nonāca skandalozā situācijā.

Neviens nezina, cik ebreju patlaban dzīvo Latvijā, jo ir vairākas skaitīšanas metodes. Viena ir no padomju laikiem palikuši sistēma izmantot tautības ierakstu pasē. Manuprāt, mums draud tā situācija, ka mēs paliksim vienīgā valsts Eiropā, kurā saglabāties tautības ieraksts pasē. Neizvai Latvijai ar to vajadzētu izcelties.

N. Barkans: — Nu, es tik strikti to tautības ierakstu nenoļiegtu vis.

G. Krupņikovs: — Lai cilvēki par šo ierakstu var izšķirties brīvprātīgi. Bet tam nav jābūt obligātam kā patlaban. Tā nu ti-

ebreju kongresā izdarītie pētījumi rāda, ka Krievijā šādu cilvēku skaits ir divreiz lielāks nekā to, kam pasē ieraksts "ebrejs". Es domāju, ka Latvijā proporcijas ir tādas pašas.

— Padomju laikos Augstākajā Padomē sēdēja tāds Zorins. Tas pats Zariņš vien bija.

G. Krupņikovs: — Jā, un vēl bija Lapins, Radio un televīzijas padomes priekšsēdis. Taču skaidrs, ka tas pats Lapīns.

— Vai no Izraēlas jūs nesaņemāt nekādu palīdzību?

G. Krupņikovs: — Mums ir aktīva sadarbība ar Izraēlu un

to ebreju kontiem. Un, ja atnāca pat dēls, māsa, māte, meita, viss vienalga — kamēr jums nav pilna informācija par kodēto kontu, Šveices bankieri vispār atteicās runāt par šo lietu. Deviņdesmito gadu otrajā pusē pēc ļoti liela spiediena viņi nedaudz piekāpās. Taču teica, ka *iesaldēto kontu* viņiem vispār nav, ka visi esot *atklāti* vai nauda atdota. Tur bija visādas nelāgas izdarības. Beigās viņi atzina — jā. Šveice nav neko darījusi piecdesmit gadu laikā. Šveice pirkusi no Vācijas zeltu visu kara laiku un būtībā lielā mērā finansējusi Hitlera karama-

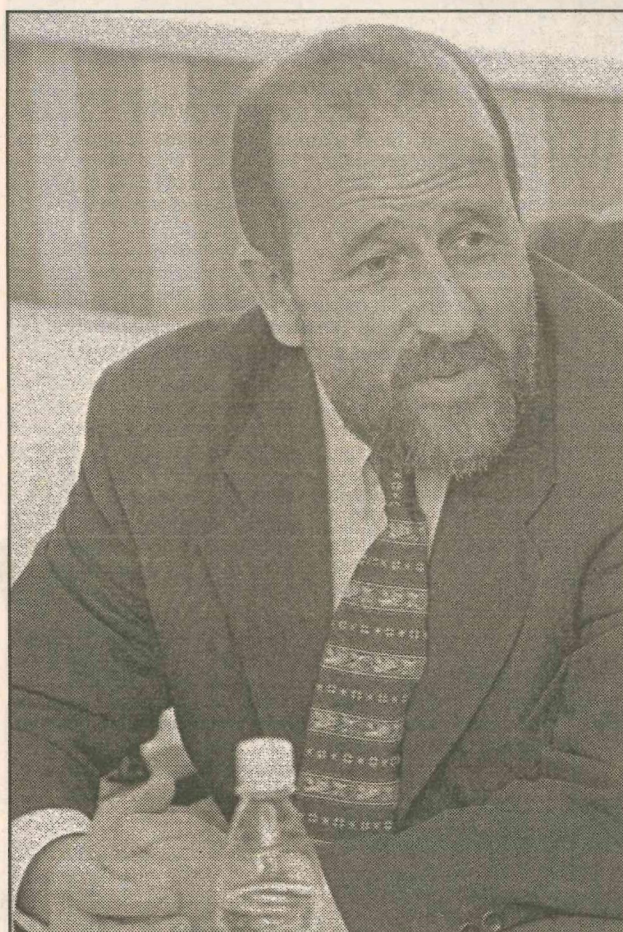
«Grigorijs Krupņikovs: — Ebreji vienā ziņā ir divaina tauta. Ja jūs Amerikā pateiksit — mana tautība ir ebrejs —, neviens to nesapratis. Viņi sapratis, ja teiksit — mana ticība, mana reliģija ir ebrejs.»

tās organizācijām. Patlaban, piemēram, divi skolotāji no Izraēlas strādā Rīgas ebreju skolā. Kopienai ir ļoti aktīva sadarbība ar vairākām starptautiskām organizācijām. Vispirms ar Baltijas ebreju forumu Stokholmā. Tam ir sava vēsture. Sākot ar sešdesmito gadu beigām, pasaulē izveidoja tie dēvēto ebreju palīdzības kustību. Bija lielas demonstrācijas, liels spiediens no ASV senāta. Varbūt atceraties Džeksona Venika likuma labojumus, kuri liedza PSRS saņemt kredītus, kamēr tā neatļaus ebrejiem emigrēt uz Izraē-

šinu. Atzina, ka zelts, ko Šveice pirka no Vācijas, lielā mērā ir saļaupīts Eiropā okupēto valstu centrālajās bankās. Atzina, ka daļa no šā zelta nāk no koncentrācijas nometnēs izrautiem zobiem, atņemtiem pulksteņiem, auskariem, dārglietām. Tas arī tika pierādīts. Šajā lietā ir liela, gara vēl nebeigusies vēsture. Pirms divarpus gadiem vairākas vadošās Šveices bankas ar centrālās bankas līdzdalību izveidoja fondu trūcīgajiem holokausta upuriem.

— Bet tas taču nenozīmē naudas atdošanu likumiga-

EBREJI

Grigorijs Krupņikovs: — Kāpēc man, Grigorijam Krupņikovam, ebreju kopienas vadītājam, jābūtas kaut kā saistītam vai vainīgam par to, ka viens konkrēts cilvēks, šajā gadījumā latvietis pēc izcelsmes, ir apsūdzēts konkrētos noziegumos? Kāpēc tā ir negatīva informācija par Latviju?

Berumaņa kunga līdzdalību galu galā esam panākuši bijušajiem geto ieslodzītajiem pensijas no Vācijas. Šis valsts valdība, sākot ar piecdesmit gadu sākumu, maksāja pensijas bijušajiem koncentrācijas nometņu ieslodzītajiem visā pasaulē, izņemot komunistiskajā Eiropā. Kad 1991. gadā komunistiskā Eiropa sabruka, es pirmo reizi biju Bonnā un sāku sarunas par pensiju izmaksu šiem cilvēkiem Austrumeiropā, ne tikai Latvijā. Vācijas arguments bija viens — mēs ne-

lu. Faktiski visās Eiropas un ASV ebreju kopienās izveidojās savas šīs kustības komitejas. Tāda bija arī Stokholmā. Tā pievērsās politiskajai darbībai, kā arī šo komiteju cilvēki nelegāli veda uz Padomju Savienību azotēs un aiz bīksēm grāmatas, avīzes un naudu. Tā tika no darba padzītajiem un palīdzību gaidošajiem "otkazņikiem". Ši zviedru komiteja Stokholmā pārveidojās, un patlaban tā saucas par Baltijas ebreju forumu. Šī organizācija mums palīdz jau no astoņdesmito gadu beigām. Vispirms jau ar humānās palīdzības kravām. Viņi, piemēram, ir uzdāvinājuši mūsu sociālās aprūpes centram mikroautobusus, kas izvadā karsto ēdienu tiem pavisam vecajiem un slimajiem cilvēkiem, kas nevar paši atnākt pēc šīs maltītes uz kopienas centru. Tāpat mums ar ebreju forumu Stokholmā ir sadarbība arī kultūras un jaunatnes jomās. Stokholmās ebreju kopiena katru gadu uzņem bērņus no Baltijas ebreju kopienām. Mēs esam mainījušies gan ar kolektīviem, gan izstādēm.

ASV ir pasaulē lielākā, 1914. gadā izveidotā ebreju labdarības organizācija *American JDC*. Tai Parīzē ir Eiropas birojs. Starp citu, šī organizācija pirmā savā ziņā atzina Latvijas neatkarību. Tas notika tā. Kad izveidojām Rīgas ebreju kopienu, tā šīs organizācijas struktūrā tika iedalīta pie PSRS nodalās. Un 1990. gadā mūs tūlīt iekļāva Eiropas nodalā. Tāpat Eiropas ebreju kongresā mēs iestājamies, pirms vēl reāli sabruka Padomju Savienība. Un tur atzina, ka Latvijas ebreju kopiena ir pastāvīga organizācija, nevis daļa no PSRS kopienas. Arī no šīs organizācijas mums nāk palīdzība. Tagad gaidām pensijas no Vācijas bijušajiem geto ieslodzītajiem.

Latvijas ebreju kopiena bija tā, kura pirmā pasaulē sāka saņemt naudu no Šveices bankām. Tas notika 1997. gada 18. novembrī. Šis fakts parādījās absolūti visā pasaules presē. Kopš 1945. gada Šveices bankas bija atteikušās vispār runāt par noslepkavo-

jiem noguldītājiem vai viņu mantiniekiem?

G. Krupņikovs: — Nē, tas ir labas gribas žests. Šveices bankieri saka — atzīstam, ka šie noguldījumi ir gulējuši gadu desmitiem un Šveices bankas ir pelnījušas uz šīs asins naudas. Tāpēc tagad grib daļu atdot cietušajiem. Šim fondam ir komiteja, strikta naudas sadales uzraudzītāja. Pirmām kārtām naudu vajadzēja saņemt geto un koncentrācijas nometnes pārdzīvojušajiem cilvēkiem, kuri līdz šim neko nav dabūjuši. Un te pirmie ir Austrumeiropas cilvēki. Un visā pasaulē pirmais čeks tika izsniegts Rīgā 1997. gada 18. novembrī. Pirmais cilvēks, kurš saņēma naudu no šā fonda, bija Riva Šeferes kundze. Čeks svinīgi tika pasniegts ebreju kopienas namā Skolas ielā 6. Klāt bija gan ārlietu ministrs Birkava kungs, gan ebreju kopienas vadītājs, pasaules ebreju kopienas pārstāvis un citi. Tagad mēs gaidām jau manis minētās pensijas no Vācijas geto ieslodzītajiem.

— Jūsu kopiena dibināta uz solidiem pamatiem. Nams Rīgā labā vietā, nezin, kurš vēl var jums līdzināties.

G. Krupņikovs: — Neviens. No postkomunistiskās telpas — neviens. Patlaban Čehijā atdod bijušos īpašumus, bet tas ir cits jautājums. Mums šo namu Godmanis atdeva deviņdesmitā gada vasarā.

— Ar to jūs gribat teikt, ka mūsu valsts tomēr uzņēmusi minoritāšu lietās pareizu virzību.

G. Krupņikovs: — Jā. Un mums ir ļoti konstruktīvas, ļoti normālas, draudzīgas attiecības ar Latvijas varas iestādēm. Nekādas problēmas mums nav radušās. Mums parādās šādas un tādas problēmas preses izdevumu, izteicienu, dažkārt arī no oficiālu personu mutes, līmeņos. Galvenokārt saistībā ar Ot-rā pasaules kara vēsturi.

N. Barkans: — Es gribu atgādināt, cik daudz darījuši tie skolotāji, kuri, riskējot ar sevi, padomju gados tomēr mācīja ebreju valodu, vēsturi un tradīcijas. Palīdzēja saglabāt mūsu nacionālo identitāti. Es zinu daudzus stās-

tus, kā viņiem klājās. Esmu tam ne vien liecinieks, bet arī līdzdalībnieks. Mūsu sinagoga jau bija tikai tāda *viņas lapa*, tāds aizsegs ticības aizliegumam padomju valstī. Taču neskatoties uz to, Rīgā ebreju saites bija daudz ciešākas nekā Taškentā, Maskavā, Krievijā. Manās rokās nonācis čēkas rakstīts dokuments. Tajā teikts, ka 1971. gadā ebreju rudens svētkos piedalījās vairāk nekā seši tūkstoši cilvēku. Zinātāji var apliecināt, ka visas ielīņas ap sinagogu bija pilnas ar jauniešiem.

G. Krupņikovs: — Viņi zināja, ka tiek uzraudzīti un fotografēti no visām pusēm, taču nebaudījās.

N. Barkans: — Mirušo atceres dienā kapos bija sapulcējušies piecpadsimt tūkstoši cilvēku. Es domāju, ka tas grauds šeit bija ielikts diezgan dziļi un labi. Un tas diedzēts jau no pirmskara laikiem. Arī Latvijas dibinātāju vidū bija ebrejs — Morduks Dubiņš. Atceros, ebreju draudzes tautas virtuvē bija trīs stāvi. Pirmajā ēda par brīvu. Otrajā — tie paši ēdieni, tikai par 20 santīmiem studentiem un tiem, kuri negribēja par brīvu. Trešajā stāvā latu maksāja tie, kuri vēlējās ko īpašāku. Ebrejiem bija dzemdību nams, veco ļaužu patversme. Starp citu, viens no pirmajiem galvenajiem rabinieriem Izraēlā Abrams Kuks ir no Bauskas. Viens no pirmajiem Izraēlas parlamenta locekļiem 1948. gadā Morduks Nuraks ir no Liepājas, Izraēlas bijušais premjers Levijš Eškolis

vojais divdesmit gadus, Latvijā — trīsdesmit četrdesmit. Mana dzimtene ir šeit, Latvijā, bet tēvzeme — Izraēlā.

G. Krupņikovs: — Ja ebrejs dzīvo Krievijā un nav pārcēlies uz Izraēlu, viņš Izraēlas pilsonību dabūt nevar.

V. Krustiņš: — Bet ko jūs teiktu par šīm pēdējām antisemitisma izpausmēm? Man tāds iespaids radies, ka šīs nelāgās tendences lielā mērā nāk no Krievijas.

N. Barkans: — Nevajag par šīm antisemitisma izpausmēm runāt.

— Nevajag runāt?

N. Barkans: — Tieši tā. Tie, kuri *kustina* šo jautājumu, par tā būtību neinteresējas. Viņi grib tikai reklāmu, tikai labumu sev. Mums nav viņiem šajā ziņā jāpalīdz.

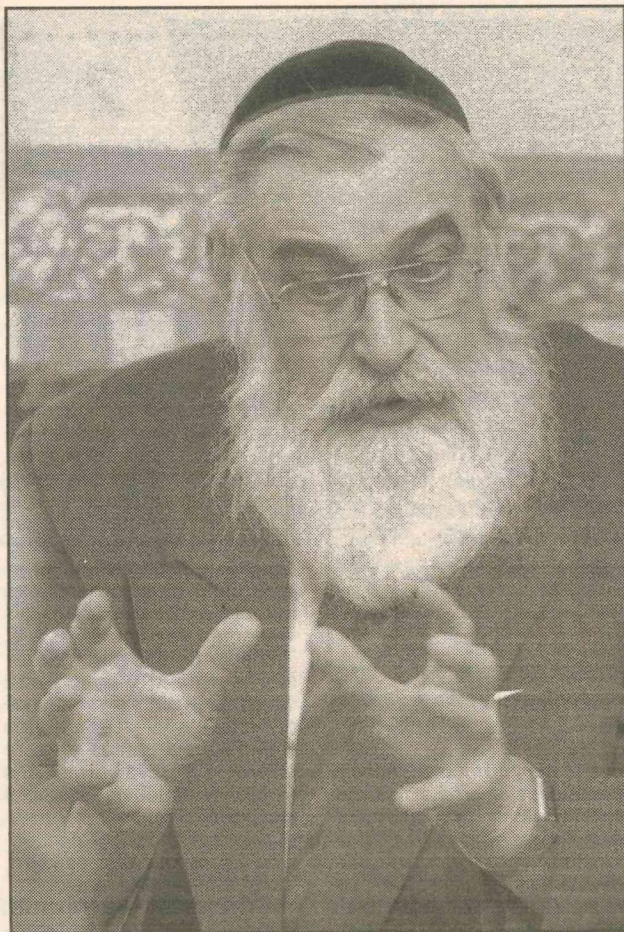
G. Krupņikovs: — Es nepiekrītu.

— Cienijamo rabin, man nesen nonāca rokās intervija ar *barkašoviešiem*. Viņi raksta — židi Krievijā par daudz pie varas, to nevar pieļaut... Vai tiešām, jūsuprāt, jāizliekas, ka šādu izteikumu nav?

N. Barkans: — Ir tāda grāmata "Židu valsts". Tāda pati kā "Baigais gads". Ja par "Baigo gadu" nebūtu tik daudz runāts un rakstīts, tas tik daudzus gadus pēc kara atkal nebūtu ieguvis tik lielu ievēribu sabiedrības apziņā. Nevajag lieki reklamēt šīs noskaņas. Jo antisemitisms diemžēl bija, ir un būs.

— Jūs tik droši to sakāt?

N. Barkans: — Kāpēc to sa-

Natans Barkans: — Nevajag lieki reklamēt šīs noskaņas. Jo antisemitisms diemžēl bija, ir un būs.

Lācis vai kāds cits no čekistiem. Viņiem bija vienāla, ko šaut, — latvieti, ebreju, krievu vai polii. Tur tā nacionalitāte neko ne-nozīmēja, tāpat Peteram vai citiem komunistiem Krievijā trīsdesmitajos gados.

Es galīgi neesmu komunistma piekritējs. Bet nesaprotu, kāpēc mums šodien vieni ir nacionālie partizāni, bet otri — sarkanie. Kāpēc? Vai Hitlera režīms bija labāks par komunistu režīmu? Es laikam biju pirmais Latvijas sabiedriskais darbinieks, kurš sniedza interviju Rietumos par legionāriem, par to, ko nozīmē tie burti "SS" uz viņu uzpleciem un kāda ir starpība starp legionāriem un Arāja komandu. Tas notika 1990. gada maijā lidmašīnā no Rīgas uz Stokholmu, kur man blakus apsēdās kāds zviedru žurnālists. Es labi zinu vēsturi. Bet, ja šodien 23. februārī pamēģinātu sarīkot gājieni no Doma baznīcas uz Brīvības pieminekli sarkanās armijas veterāni, es domāju, ka visa latviešu sabiedrība to uztvertu galīgi negatīvi.

— Noteikti.

G. Krupņikovs: — Bet 16. martā? Kāpēc tā psiholoģiskā gaisotne jeb aura sabiedrībā ir tāda, ka legionāru gājieni ir pieņemami? Vai tie ir labāki nekā tie otri? Ar ko Hitlera režīms bija labāks? Jā, ja jebkurā Eiropas valstī kara veterāni sanāktu pieminēt savus kritušos biedrus... Nav problēmu. Bet padarīt par latviešu karavīru piemiņas dienu 16. martu, dienu, kurā nacistiskās okupācijas režīma izveidotā karaspēka daļa sāka kaujas trešās valsts teritorijā? Jā, varbūt toreiz daļa legionāru ticēja, ka viņi cīnās par Latvijas neatkarību. Tāpat kā tam ticēja tie, kuri cīnījās 43. gvardes korpusā. Tagad ir pagājuši 55 gadi. Mēs taču zinām patiesību. Ja uzvarētu nacistisms, mēs šeit nesēdētu. Ebreju šeit nebūtu, tas pats par sevi. Bet arī jums, latviešiem, piedodiet, klātos plāni. Kam āriskums sasniegtu noteiktos procentus, tos pārvācotu. Pārējos — pāri Urāliem. Tad kāpēc šodien var uzskatīt, ka legionāri cīnījās par Latvijas neatkarību un brīvību?

— Jūs taču zināt, ka šī koncepcija neradās ne šodien, ne pērn.

G. Krupņikovs: — Ja grib noteikt Otrā pasaules kara latviešu karavīru piemiņas dienu, bez 16. marta, 23. februāra un 8. maija vēl ir 361 diena gadā, kad to var izdarīt!

— Jūs taču zināt, kāpēc tā notika. Arī t. s. pūļa instinkts. Ko es viens izlekšu, balsošu citādi, uz mani skatās citi.

G. Krupņikovs: — Pūļa instinktam ir kaut kāds psiholoģiskais pamats. Val cilvēki nesaprot, ka šodien, 20. gadsimta pēdējā gadā, nevienam pa-

saulē šo mūsu nostāju nevarēs ne ieskaidrot, ne izskaidrot? Un velti Kreituses kundze runā, ka Ulmanim un Birkavam jābraukā pa pasauli un jāskaidro par šo piemiņas dienu. To izskaidrot nav iespējams. Tāpat kā neviens nesaprotu, ja Latvijā kāds šodien gribētu svi-nēt čekistu piemiņas dienu. Bet tur taču arī bija latvieši.

— Lai kā, bet no šā pagātnes mantojuma mums jātiek vajā.

G. Krupņikovs: — Jūsu avīzē arī parādās frāze "viens bolševisma gads četrdesmitajā gadā maksāja pieci latviešu iedzīvotāju upuru nekā nacistu okupācija".

— Kurā rakstā gan tā bija sacīts?

G. Krupņikovs: — Pirms gada. Kiršteina vēstulē un, ja nemaldos, arī intervijā ar Šķēli.

— Brīnišķīgi, tadā gadījumā tas nav "Lauku Avīzes" viedoklis.

G. Krupņikovs: — Taču atkal nebija nekādas pretreakcijas! Bet šādi cipari var iznākt tikai vienā gadījumā — vai nu manai tautai ir atņemta pilsonība un nepilni simti tūkstoši nogalināto ebreju nav ne Latvijas iedzīvotāji, ne pilsoņi, ne cilvēki, vai iznāk, ka četrdesmitajā gadā ir noslepkavots vairāk nekā pusmiljons latviešu. Nu nesaskan tie cipari!

— Mums sabiedrībā parādās ne vien antisemitisma izpausmes, bet arī cita nevajadzīga pārspriešana. Hitlers, lūk, bijis mazāk briesmīgs nekā Staļins, jo viņš nogalinājis mazāk cilvēku. It kā slepkava, kurš nogalinājis vienu cilvēku, varētu būt "humānāks" par to, kurš nogalinājis desmit. Un jaunieši šādos uzskatos ieklausās.

N. Barkans: — Bet ko jūs domājat darīt, lai šādus uzskatus mazinātu? Varbūt vairāk vajadzētu rakstīt par pozitīvo sabiedrībā?

— Jums taisnība, vajadzētu. Bet grūti to izdarīt, ja pat no dažāda laba valdības ministra viņa pozitīvais nākotnes redzējums vai abām rokām jāvelk laukā.

N. Barkans: — Katras avīzes raksts, raidījums radio vai televīzijā atstāj savu iespaidu. Un ir mūsu sabiedrībā arī daudz labu piemēru, kurus izcelt.

— "Lauku Avīzē" katru otro lappusi veltām uzņēmīgiem saimniekiem. Lai taču zina, ka ne jau visi turīgi pie bagātības tikuši, uz lielceļa stāvēt un pulksteņus ņemot... Mēs jau arī uzskatām, ka jārada pozitīvais. Bet ja pati mīļā valdība mums šo pozitīvismu nespēj iedot?

Sarunu publicēšanai sagatavoja V. Krauja V. Ilzēna foto

LATVIJĀ

nācis no Gostiņiem.

V. Serdāns: — Zīmīgi, ka ebreju skola bija pirmā nacionālo minoritāšu mācību iestāde, ko atklāja 1989. gadā. Tas taču tomēr bija liels notikums.

G. Krupņikovs: — Tā bija pirmā ebreju skola Latvijā un pirmā Padomju Savienībā.

N. Barkans: — Varbūt, ka komunisti toreiz pieļāva kļūdu (iesmejas).

G. Krupņikovs: — Pirms desmit gadiem 1989. gada maijā bijušajā kinoteātrī "Blāzma" notika pirmā legālā konference par padomju ebreju problēmām. Tas bi-

ku? Vispirms, ebreju tauta atšķiras ar savu reliģiju. Kaut tā ir pamats pārējām reliģijām. Otrkārt, politika. Un, jo vairāk mēs par šo antisemitismu rakstīsim un runāsim, jo vairāk tas izpaudīsies.

— Bet, cienijamo rabin, es jums nevaru piekrist. Daži flirtē ar nacionālsociālismu, isti nezinādami tā būtību un jēgu.

N. Barkans: — Atvainojiet, bet ko es šūdos domājam darīt?

— Un es šādu uzskatu parādīšanos nevaru uzskatīt arī par divānību vien. Krievijā tā lieta jau nostādīta uz partijiskiem pamatiem. Tas ir bista-

jūsu pieminētie puikas būtu divi vai piecdesmit, bet šīs domas nāk no valsts līmeņa amatpersonas. Mēs sacēlām skandālu, kad Kara muzejā izvietoja Herberta Cukura fotogrāfiju. Jā, viņš ir izcils lidotājs. Bet šodien Rīgā ir aculiecinieki, kuri ir redzējuši, kā viņš slepkavoja cilvēkus Rīgas geto.

N. Barkans: — Mans brālēns savām acīm redzēja, kā viņš sēdēja logā un šāva uz bērnēm.

G. Krupņikovs: — Kāda gan jābūt morālei tam cilvēkam muzejā vai arhīvā, lai izliktu Cukura fotogrāfiju un zem tās uzrakstītu: "Šis cilvēks ir izcils lidotājs." Zinot, ka viņš ir slepkava. Turklāt — masu slepkava! Vai ir bijis "baigais gads" Latvijā? Neapšaubāmi, ir bijis. Vai bijušas Staļina represijas 1940. gadā? Jābūt idiotam, lai to apstrīdētu. Bet grāmata "Baigais gads" ir sarakstīta ar vienu vienīgu iemeslu. Kādu? Precīzi to ir pateicis vēsturnieks un arhivārs Kangers kungs — šī grāmata ir propagandas izdevums, kurš ne pēc viena kritērija neatbilst dokumentu krājumam. Bet Strēlis uzskata, ka atbilst.

— Krupņikova kungs! Darīsim tā — tieciet galā jūs ar Strēļa kungu, mūs vairāk uztrauc jaunā paaudze.

G. Krupņikovs: — Bet viens no iemesliem, kāpēc jaunajā paaudzē parādās šādi antisemitiski uzskati, ir tādi Strēļa ieteikumi un tādas Cukura fotogrāfijas. Ir vēl viena psiholoģiskā lieta šodien Latvijā, kas man gluži nav saprotama. Atcerieties, *uzpeldēja* tā lieta ar Kalēju. Tas Austrālijas pilsonis, kurš dzīvo štatos un Kanādā. Neatceros, vai pirmo reizi šī informācija parādījās LNT vai "Pānorāmā", bet diktore šo materiālu ievadīja šādi, citēšu gandrīz burtiski: "Diemžēl man ir jāpaziņo, ka atkal pasaules presē ir parādījusies negatīva informācija par Latviju. Latviešu izcelsmes..." Un tālāk aiziet tā ziņa. Man ir jautājums: kāpēc tā ir negatīva informācija par Latviju? Kāpēc man, Grigorijam Krupņikovam, ebreju kopienas vadītājam, jājūtas kaut kā saistī-

tam vai vainīgam par to, ka viens konkrēts cilvēks, šajā gadījumā latvietis pēc izcelsmes, ir apsūdzēts konkrētos noziegumos? Kāpēc tā ir negatīva informācija par Latviju? Manuprāt, tā ir negatīva informācija par šo konkrēto cilvēku. Un ne vairāk. Bet neviens no latviešu inteliģences, ne vēsturnieki, ne žurnālisti, nekādi uz šo aplamību nereaģē. Atvainojiet, Sustins bija ebrejs pēc tautības. Vai man ir jāuzskata, ka Sustina pieminēšana kaut kur ir negatīva informācija vai nu par Latviju, vai par ebreju tautu? Nemūžam ne! Sustins ir konkrēts noziedznieks. Tāpat kā jebkurš cits no viņiem. Turklāt Sustins bija "denacionalizēts" tāpat kā

«Natans Barkans: — Man ir dubultpilsonība. Izraēlas un Latvijas. Ja jūs man jautātu, cik dziļas ir manas saknes šeit, es varētu teikt — Izraēlā esmu dzīvojis divdesmit gadus, Latvijā — trīsdesmit četrdesmit. Mana dzimtene ir šeit, Latvijā, bet tēvzeme — Izraēlā.»

ja pirmais pasākums, kad uz Padomju Savienību, uz ebreju pasākumu legāli atbrauca Eiropas ebreju kongresa ģenerālsekretārs Seržs Čvaigēbaums, Dānijas galvenais rabinis Melhiors, Pasaules ebreju kongresa viceprezidents Kalmans Šutāniks un vēl virkne redzamu viru. Šīs konferences laikā mēs nolēmām izveidot "PSRS ebreju kopienu un organizāciju konfederāciju". Šis lēmums tātad pieņemts Rīgā. Tā paša gada maijā tieši Rīgā iznāca pirmais laikraksts "Vestnik evreiskoj kulturi" numurs. Tas bija pirmais reālais, legālais ebreju žurnāls Padomju Savienībā. Izdošanas atļauju parakstīja Kežbera kungs vēl kā Centrālkomitejas sekretārs.

— Nupat vienā avīzē bija lasāms, ka Izraēla aicina Krievijas ebrejus pieņemt Izraēlas pilsonību. Kāda Latvijā ebrejiem situācija pilsonības ziņā?

N. Barkans: — Man ir dubultpilsonība. Izraēlas un Latvijas. Ja jūs man jautātu, cik dziļas ir manas saknes šeit, es varētu teikt — Izraēlā esmu dzi-

mi. Mani interesē, kāpēc Latvijā šādi uzskati sāk list laukā. Kāpēc?

N. Barkans: — Piedodiet, bet kā audzina skolā bērnus? Pēc kādām grāmatām viņi mācās? Ko viņiem tur stāsta?

— Taču sabiedrība jāizglīto par tādām nacionālsociālisma uzskatiem.

N. Barkans: — Jauniešos šie uzskati taču nerodas no zila gaisa. Ne jau viņi paši pie tiem nonāk. Kur saknes?

G. Krupņikovs: — Un tad mēs saņemam prokurora Strēļa atzinumu avīzē, ka "Baigajā gadā" var viegli nodalīt antisemitismu no faktiem un šo grāmatu izmantot kā svarīgu izziņu avotu". Man tas ir spļaviens sejš. Godīgi sakot, es gribētu ar jums strīdēties par vienu lietu. Tas jaunais zemessargu audzinātājs, kurš jums uzrakstījis to vēstuli, šajā gadījumā mani uztrauc mazāk nekā virsprokurors Strēlis, kurš var atļauties ko tādu pateikt avīzē un palikt amatā. Vai Skraština kungs, kurš uzskata, ka "Baigā gada" pārpublicēšanā pašlaik nav nozieguma sastāva. Vai tādi

Caribou®

Herbicīds tīruma kumelītes un citu divdīgļlapju nezāļu apkarošanai cukurbiešu un lopbarības biešu sējumos pēc biešu sadīgšanas.

Darbīgā viela: metiltriflūsulfurons

- Augsta selektivitāte.
- Vienkārša pielietošana.
- Mazas pielietošanas devas Caribou 20 - 30 g/ha.
- Apkarojamo nezāļu spektra paplašināšanai rekomendējams lietot bākas maisījumos ar populārāko biešu herbicīdu - Betanal Progress® OF

Betanal Progress OF 1,0 - 1,25 l/ha + Caribou 20 - 30 g/ha.

Augstu rezultātu sasniegšanai ieteicams veikt 2 - 3 apstrādes sezonā.

Ražotāji:

AgrEvo

Betanal Progress® OF - AgrEvo, Vācija

Caribou - Du Pont, ASV

Importētājs un pārdevējs: SIA Kemira Agro Latvija Dzimavu ielā 140 - 702 ist., Rīgā, LV 1050. Tālr. 7 228851, mob. tālr. 9217407. Fakss 7 830280.

Mob. tālr. Zemgalē - 9-358979.
Latgalē - 9 351732, Vidzemē - 9-351879, Kurzemē - 9-421818, tālr. Jelgavas noliktavā 30-57026, mob. tālr. 9-484585, tālr. Inčukalna noliktavā 2-977145, mob. tālr. 9-360474.

Pieprasiet preperātus licencētās augu aizsardzības līdzekļu tirdzniecības vietās!